

ŞEFİK HÜSNÜ KURTULUŞ SAVAŞI'NA NİÇİN KATILMADI?

17 Temmuz 2024

Yıldırım Koç

Türkiye sosyalist hareketinin Atatürk döneminde güç ve etki kazanamamasının önemli nedenlerinden biri de, eski TKP'nin önderi konumundaki Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının Kurtuluş Savaşı'na katılmamalarıdır.

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın oluşumunda en önemli bileşen, Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da bulunan ve oradaki sosyalist/komünist hareketle bir biçimde ilişki kuran kişilerdi. Bu kişiler, Anadolu'da kurtuluş mücadelesi başladığında Anadolu'ya geçtiler ve Sovyetlere bağlı komünistliği kabul etmeyecek, Mustafa Kemal Paşa'nın kadrosu içinde yer aldılar.

"Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın kurucu kadrosu, Dr.Şefik Hüsnü dışında, Almanya'da Spartakist hareket içinde yer aldı, orada Kurtuluş dergisinin ilk sayısını yayımladı ve Türkiye İşçi Çiftçi Fırkası'nı oluşturdu. Bu grubun büyük bölümü 1920 ortalarından itibaren Ankara'ya geçti ve Kemalist devletin kuruluşunda önemli roller oynadı." (Erden Akbulut-Mete Tunçay, Türkiye Komünist Partisi'nin Kuruluşu,1919-1925, Yordam Kitap, İstanbul, 2020;42)

Şefik Hüsnü Kurtuluş Savaşı yıllarında niçin İstanbul'da kaldı? Niçin Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katılmadı?

Bu konuda Mihri Belli'nin gözlemi aşağıda sunuluyor:

"Şefik Hüsnü'nün Anadolu'ya geçip devrimci eylemini orada yürütmesi, en doğru davranış değil miydi? (...) Bu satırların yazarı bu soruyu Şefik Hüsnü'ye sormuştur. Cevabı özet olarak şu oldu: 'Proletaryanın yoğun olarak bulunduğu tek merkez İstanbul'du. Biz, nerede proletarya, orada biz, diye düşündük. Önümüzde Sovyet devrimi örneği vardı. Rusya'da devrim şehirlerde başlamıştı, köylere sonra yayılmıştı. Ve Rus Devriminde tek temel güç işçi sınıfıydı. Bu düşüncelerle İstanbul'da kaldık. Biz, o zamanlar, böyle düşünüyorduk. Ama ben kendi hesabıma şimdi başka türlü düşünüyorum. Ankara'ya gitmemiz doğru bir davranış olacaktı. Mustafa Kemal ile, hiç değilse ilk yıllarda, daha geniş bir güçbirliği sağlanabilirdi. Üstelik kendisiyle hemşehriydik. Birçok müşterek dostlarımız vardı. Bizde bu gibi kişisel bağlar, kısa vadede de olsa, etkili olabilir.' " (Adem Kalfa (Mihri Belli), Türk Solu, Dünü Bugünü, Författares Bokmaskin, Stokholm, 1986, s.89)

Peki, olay bu kadar basit mi? 1919 yılı Mart ayında Komünist Enternasyonal (Komintern) kuruldu. Şefik Hüsnü ve İstanbul'da kalan arkadaşları İstanbul Komünist Grubu'nu oluşturdu ve Komintern'den gelen talimatlara göre hareket ediyorlardı. Komintern'den "Anadolu'ya geçin" diye bir talimat gelmiş olsa, Şefik Hüsnü'nün buna itiraz etme hakkı yoktu. Demek ki, Komintern'den gelen ve Şefik Hüsnü'nün uyduğu talimat, İstanbul'da kalınmasıydı.

Peki, İstanbul'da kalınmasının tek nedeni, 1919-1922 yıllarında işçi sınıfının büyük bölümünün İstanbul'da olması mıydı? Ayrıca, bu tarihte İstanbul'daki işçilerin büyük bölümü Ermeni, Rum ve Yahudiydi. Bunlar Kurtuluş Savaşı'na destek vermedi. Tam tersine, özellikle Ermeni ve Rum işçiler, işgalci Yunan ordusunu destekledi. Bunların bir bölümü de, Osmanlı vatandaşı iken, işgalci Yunan ordusuna katıldı.

O zaman bir başka hesap söz konusu. Nedir bu hesap? Sovyet Rusya'nın Boğazlar konusundaki hassasiyeti.

Boğazlar, Sovyet Rusya'nın zayıf karnıydı. O yıllarda ülkeler arası gönderilebilen füzeler yoktu. Rusya'nın Karadeniz sahillerini bombalamanın yolu Boğazlar'dan geçiyordu. 1915 Çanakkale direnişi, Fransız ve İngiliz donanmalarının Rus Ordusu'na yardım götürmesini engellemiştir. Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı'nın katılması da, Yavuz ve Midilli adı verilen iki Alman gemisinin Rusya'nın bazı kentlerini bombalamasıyla gerçekleşti.

Bu durumda, şu soruyu sormak gerekiyor: Acaba Şefik Hüsnü'nün Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'ya geçmeyerek İstanbul'da kalmasında Sovyet Rusya'nın dış politikası doğrultusunda Komintern'den gönderilen talimatların etkisi olmuş olabilir mi?

Bu soruya yanıt verebilmek için, Sovyet Rusya'nın Boğazlar ve İstanbul konusundaki girişimlerine bakmak gerekiyor.

Önce Mustafa Suphi ve arkadaşları, Kırım'dan İstanbul'a bazı kadrolar gönderdi. Bunlar "Türk Komünist Bolşevik Partiyası" nı kurdular. İstanbul'dan M.C.'nin 28 Haziran 1919 tarihinde "Moskova'da Merkez Bolşevik Komünist Partisine" gönderdiği yazıda, bu sürecin 1918 yılı Ekim ayında başladığı anlaşılıyor:

"Bin dokuz yüz on sekiz senesi Oktyabrında Moskova'da partide çalışmakta iken bir yoldaşım ile birlikte Kırım'da hafife olarak çalışmaya i'zâm edilmiş ve bununla beraber fırsat bulunca İstanbul'a Türkiye ahvâlini anlamak ve Balşevizm propagandası icra etmek için tayin edilmiş idik. (...) İstanbul'a geldim ve şimdiye kadar burada propaganda ile meşgulüm. (...) Parti teşkil etmeye akçenin fıkdanından dolayı muvaffak olunamadı ise de proje halinde bu fikre hizmet edecek bir parti mevcut demektir. En nihayet Kırım Oblastnoy komitesi tarafından gönderilmiş Türk komünistleriyle buluştum ve ilk olarak bir Türk Bolşevik Komünist Partisi teşkil ettik." (Erden Akbulut – Mete Tunçay, İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne 1919-1926, 1. Cilt, 1919-1923, Sosyal Tarih Yay., İstanbul, 2012, s.38).

Ardından, önemli bir Bolşevik, bazı incelemeler için İstanbul'a gizlice geliyor.

General Ali Fuat Cebesoy'un *Moskova Hatıraları*, 21.11.1920-2.6.1922 (Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1955) kitabında, 1919 yılı sonlarına doğru Kafkas Bolşevik Orduları Başkumandanı'nın gizlice İstanbul'a gelerek incelemeler yaptığı ve milli kuvvetlerle görüştüğü anlatılıyor:

"İstanbul'a gizlice gelen Rus Kumandanı

"Sivas kongresinden (4 Eylül 1919) bir iki ay sonra Sovyet Rusya hükümetinin Kafkas Bolşevik orduları Başkumandanı bulunan Yoldaş Chalva Eliava'yı Osmanlı İmparatorluğu'nun son durumunu incelemek üzere gizlice İstanbul'a göndermişti. Chalva Eliava, İstanbul'daki milli teşkilatımız vasıtasıyla bizimle temasa geçmiş, emperyalizm cephesi karşısında Türk milli haklarını tamamiyle tanıyacıklarını, takviye edeceklerini ve süratle yardıma başlayacaklarını bildirmişti." (Cebesoy,1955;60)

General Ali Fuat Cebesoy Moskova'da büyükelçi olarak görev yaparken, Stalin'in ilginç bir önerisiyle karşılaşılıyor.

Stalin 21-22 Nisan 1921 gecesi Ali Fuat Paşa'yı davet ediyor ve bir öneri getiriyor:

"İstanbul'da bulunan Vrangal ordusu enkazının bütün memur, zabıt ve askerlerini 7 Nisan tarihli beyannamemiz ile affettiğimizi biliyorsunuz. Bunların tarafımıza geçtiklerine dair haberler alıyoruz. Şimdi ortada yeni bir vaziyet var. Anadolu'daki Türk ordusu İstanbul'a yürüyecek olursa,

Vrangel askerleri, İstanbul'daki ecnebi askerleri esir etmek suretiyle bu hareketinize katılabilirler. Muvaffakiyet halinde, İtilafçılar, esirlerinin iadelerini isterlerse, Rusya ve Türkiye hükümetlerinin haklı talepleri tamamen kabul edilmek şartıyla ve derhal bir sulh yaptıkları takdirde taleplerinin kabul olunabileceği tarzında cevap verilerek bunda ısrar edilmesini düşünüyoruz. Bu fikrimin, Ankaraca nasıl telakki edileceğini anlamak isterim.” (Cebesoy,1955;155)

Ali Fuat Cebesoy'un aktardığına göre, bu tarihte “General Vrangel'in Çatalca'da onbeş bin ve Gelibolu'da da yirmi bin muharip askeri vardı.” (Cebesoy,1955;185)
Sovyet Rusya'nın bir başka önerisini de Mehmet Perinçek aktarıyor:

“Sovyet heyeti, uzman ve tecrübe yardımı yanında, askeri güçle destekleme önerisinde de bulunur. Bıykoğlu'nun duyumuna göre, Türk orduları Eskişehir-Afyon bölgesindeki Yunan ordularına taarruz ederken, Boğazlardaki ve İstanbul bölgesindeki İtilaf kuvvetlerine karşı kullanılmak üzere, Karadeniz Rus limanlarından üç Sovyet kolordusu getirilerek Kocaeli bölgesinde yığınak yapmaları, Mustafa Kemal'e önerilmiştir. (Perinçek, M., Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri, Sovyet Arşiv Belgeleriyle, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005;120)

Sovyetler Birliği'nin Boğazlar konusundaki hassasiyeti, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Boğazlar'dan üs talep etmesine de yansdı.

Şefik Hüsnü ve arkadaşları, Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'ya geçmedikleri için, zafer kazanıldıktan sonra büyük itibar kaybına uğradılar. Anadolu halkı, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde canını ve malını ortaya koyarken, Şefik Hüsnü ve İstanbul Komünist Grubu, İstanbul'da, çoğunluğunu Ermeni, Rum ve Yahudi işçilerin oluşturduğu bir kitle içinde sosyalizm propagandası yaptı. Komintern'e bağlı olan bu gizli yapının İstanbul'da kalması ile Sovyet Rusya'nın ve ardından Sovyetler Birliği'nin Boğazlar konusundaki duyarlılığı arasında bir ilişki var gözüküyor. Bu nedenle, Şefik Hüsnü, Kurtuluş Savaşı'na katılmayarak Türkiye sosyalist hareketine büyük zarar verdiyse, bunun sorumlusu, Boğazlar konusunda farklı bir stratejisi olan Sovyet Rusya ve Komintern'dir.

Sovyetler Birliği her zaman (enternasyonalizm adına) kendi devlet çıkarlarını korudu. Ali Fuat Cebesoy, Atatürk'ün Sovyet Rusya ile ilişkiler konusundaki tavsiyesini şöyle anlatmaktadır:

“Konuşmalarımız esnasında, Gazi, hiçbir zaman unutmıyacağım şu sözleri söyledi: ‘Garplılar, gaflet edecek olurlarsa, eskisinden daha kuvvetli emperyalist bir Rusya meydana çıkabilir. (...) Sovyet Rusya ile daima iyi komşu olmağa gayret etmeliyiz. Fakat ne haklarımızdan en küçük bir şey feda etmeliyiz ve ne de oyunlarına kapılmamız.’ ” (Cebesoy,1955;346)

Sovyetler kendi çıkarlarını korurken hata yapanlar, Türkiye'de sosyalizm adına Sovyet Rusya'nın dış politikasının aracı durumuna düşenlerdir.